

Rahapelihaittojen ehkäisy 2008

Rahapelihaittojen ehkäisy 2008

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 16.1.2008	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Puheenjohtaja Kari Paaso Sihteerit Saini Mustalampi ja Tuukka Tammi		Julkaisun laji Selvitys	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä STM003:00/2007, 5.4.2006	
Julkaisun nimi Rahapelihaittojen ehkäisy 2008			
Tiivistelmä Sosiaali- ja terveysministeriö on strategiassaan linjannut tavoitteekseen peliriippuvuuden vähentämisen, uuden teknologian mukanaan tuomien uusien riippuvuuksien tunnistamisen ja niiden hoidon parantamisen. Ehkäiseviä toimia kohdennetaan niin, että pelaamisen aloittamisikä nousee ja ongelmien kasautuminen vähenee. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 5.4.2006 rahapeliongelmiin ehkäisyyn ja hoidon kehittämisen koordinaatioryhmän, joka valmisti toimenpiteitä rahapelaamiseen liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi ja hoidon järjestämiseksi. Koordinaatioryhmän tehtävänä oli 1. valmistella ehdotukset rahapelaamiseen liittyvien haittojen mahdollisimman tehokkaasta ehkäisystä sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta, 2. valmistella ehdotukset rahapeliongelmaisten palvelujen ja hoidon järjestämiseen liittyvistä toimenpiteistä erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla, 3. raportoida rahapelaamiseen liittyvistä haitoista sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta ja 4. tehdä ehdotukset tavasta, jolla ehdotusten toteutumista seurataan. Työryhmän tehtävä on osa sosiaali- ja terveysministeriön arpajaislain 52 §:n nojalla tekemää työtä rahapeliongelmiin aiheutuvien haittojen selvittämiseksi ja peliongelmiin ehkäisyyn ja hoidon järjestämiseksi. Ryhmän työskentelyyn osallistuivat myös sisäasiainministeriön ase- ja arpajaisyksikön, maa- ja metsätalousministeriön, opetusministeriön, Stakesin sekä Soccan edustajat. Tehtäväksiäntönsä mukaisesti arpajaislain muutoksia valmisteleva sisäasiainministeriön syksyllä 2007 asettama työryhmä ottaa huomioon koordinaatioryhmän ehdotukset. Työryhmän ehdotuksissa korostetaan rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen ehkäisyyn tehostamista sekä lainsäädännössä että käytännön toimin. Työryhmä ehdottaa myös, että arpajaislakiin kirjataan yhtenäinen 18 vuoden alaikäraja kaikille rahapeleille, kaikkiin rahapeleihin otetaan käyttöön pelaajien tunnistamisjärjestelmä ikärajan valvomiseksi ja pelaamisen säätelemiseksi, rahapelien mielikuvamainonta kielletään ja valmistellaan tehokkaat seuraamukset, joilla turvataan laillisesti toimivien peliyhteisöjen toiminta suhteessa laittomaan tarjontaan sekä säännökset nykyistä ankarammista sanktioista laittoman pelitoiminnan torjumiseksi.			
Asiasanat: Rahapelit, pelihaittojen ehkäisy, arpajaislaki			
Muut tiedot www.stm.fi Julkaistaan vain verkossa			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:71		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2513-7 (PDF)
Kokonaissivumäärä 31	Kieli Suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus, books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti PL 4 (Vuorikatu 3 A), 00014 HELSINGIN YLIOPISTO		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 16.1.2008	
Författare (Uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Ordförande Kari Paaso Sekreterare Saini Mustalampi och Tuukka Tammi		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Projektnummer och datum för tillsättandet av organet SHM003:00/2007, 5.4.2006	
Publikations titel Förebyggande av spelproblem 2008			
Referat Social- och hälsovårdsministeriet har i sin strategi ställt upp som mål att minska spelberoende, identifiera nya slag av beroende som ny teknologi fört med sig och förbättra behandlingen av dessa. Förebyggande åtgärder riktas så att man höjer åldersgränsen för spel och anhopningen av problem minskar. Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 5.4.2006 en koordineringsgrupp för förebyggande av spelproblem och utvecklande av vård vilken beredde åtgärder för att förebygga problem med anknytning till penningspel och för att ordna behandling. Koordineringsgruppens uppgift var att 1. bereda förslag om så effektivt förebyggande som möjligt av skadeverkningar med anknytning till penningspel ur social- och hälsovårdens synvinkel, 2. bereda förslag till åtgärder med anknytning till ordnande av tjänster för och behandling av personer med penningspelsproblem särskilt inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, 3. rapportera om skadeverkningar som hänför sig till penningspel ur social- och hälsovårdens synvinkel och 4. lägga fram förslag om hur man ska följa upp genomförandet av förslagen. Gruppens uppgift är en del av det arbete som social- och hälsovårdsministeriet utträttat med stöd av 52 § i lotterilagen för att utreda penningspelandets skadeverkningar och ordna förebyggande och behandling av spelproblem. I gruppens arbete deltog även representanter från inrikesministeriet, lotteri- och vapenförvaltningsenheten, jord- och skogsbruksministeriet, undervisningsministeriet, forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården samt SOCCA (det finska kompetenscentret inom det sociala området i huvudstadsregionen). Arbetsgruppen som inrikesministeriet tillsatte hösten 2007 och som i enlighet med sitt uppdrag bereder ändringar av lotterilagen kommer att beakta koordineringsgruppens förslag. I koordineringsgruppens förslag betonas effektivisering av förebyggandet av de skadeverkningar som orsakas av penningspel både genom lagstiftning och praktiska åtgärder. Koordineringsgruppen föreslår även att en enhetlig lägsta åldersgräns för alla penningspel skrivs in i lotterilagen och att ett identifieings-system tas i bruk i alla penningspel för att övervaka åldersgränsen och reglera spelandet. Dessutom ska imagebaserad reklam förbjudas och effektiva straff beredas med vilka man tryggar verksamheten för lagligt fungerande spelsamfund i förhållande till illegalt utbud samt bestämmelser om hårdare sanktioner än i dag för bekämpning av illegal spelverksamhet.			
Nyckelord Penningspel, förebygga skadeverkningar av spelande, lotterilag			
Övriga uppgifter www.stm.fi/svenska Endast tillgänglig som webbpublikation			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2007:71		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2513-7 (PDF)
Sidoantal 31	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad Offentlig
Försäljning Helsingfors Universitetsförlaget books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynnti PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health, Finland		Date 16 January 2008	
Authors Chairman Kari Paaso Secretaries Saini Mustalampi and Tuukka Tammi		Type of publication Report	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ 5 April 2006	
Title of publication Prevention of harmful effects of gambling 2008			
Summary In its strategy the Ministry of Social Affairs and Health has defined as its objective to reduce gambling addiction, to identify new addictions brought about by new technology, and to improve their treatment. As a preventive measure the age of starting gambling is raised with the aim of reducing the accumulation of problems. The Ministry set up on 5 April 2006 a working group to coordinate the prevention and treatment of gambling-induced problems, which prepared measures to prevent problems associated with gambling and to organise treatment. The task of the coordination group was: 1) to prepare proposals for an efficient prevention of the harmful effects of gambling from the point of view of social and health care; 2) to prepare proposals for measures related to organising services and treatment for gambling addicts in particular in the sector of the Ministry of Social Affairs and Health; 3) to report of the harmful effects of problem gambling from the point of view of social and health care; and 4) to make proposals for how to monitor the implementation of the proposals. The work of the coordination group is a part of the work carried out by the Ministry of Social Affairs and Health in virtue of section 52 of the Lotteries Act for investigating harmful effects of problem gambling and for organising prevention and treatment of those problems. Also representatives of the Ministry of the Interior, the Ministry of Agriculture and Forestry, the Ministry of Education, the National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) and the Centre of Excellence on Social Welfare in Helsinki Metropolitan Area (Socca) took part in the group's work. The working group set up by the Ministry of the Interior in autumn 2007 to draft amendments to the Lotteries Act will, in accordance with its assignment, take into account the proposals of the coordination group. The proposals of the coordination group emphasise the need to intensify the prevention of harmful effects of gambling both through legislation and in practice. The coordination group also proposes recording in the Lotteries Act a lower age limit of 18 years for all gambling games, introducing an identification system for players in all gambling games in order to monitor the observation of the age limit and to regulate gambling, and forbidding image advertising of gambling games. Furthermore, efficient sanctions should be prepared to secure the operation of legal gambling societies in relation to illegal supply, as well as provisions on stricter sanctions to combat illegal gambling operations.			
Key words Gambling games, Lotteries Act, prevention of harmful effects of gambling			
Other information www.stm.fi/english Available only as a web publication			
Title and number of series Reports of the Ministry of Social Affairs and Health 2007:71		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2513-7 (PDF)
Number of pages 31	Language Finnish	Price	Publicity Public
Orders Helsinki University Print Bookstore books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/bookstore P.O. Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 5.4.2006 tekemällään päätöksellä rahapeliongelmiin ehkäisyn ja hoidon kehittämisen koordinaatioryhmän. Myöhemmin ryhmää laajennettiin ja samalla ryhmän toimikautta jatkettiin vuoden 2007 loppuun. Työryhmän tehtävä oli osa sosiaa-

li- ja terveysministeriön arpajaislain 52 §:n nojalla tekemää työtä rahapeliongelmist aiheutuvien haittojen selvittämiseksi ja peliongelmiin ehkäisyyn ja hoidon järjestämiseksi.

Koordinaatioryhmän tehtäviksi määriteltiin:

1. Valmistella ehdotukset rahapelaamiseen liittyvien haittojen mahdollisimman tehokkaasta ehkäisystä sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta
2. Valmistella ehdotukset rahapeliongelmaisten palvelujen ja hoidon järjestämiseen liittyvistä toimenpiteistä erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla
3. Raportoida rahapelaamiseen liittyvistä haitoista sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta
4. Tehdä ehdotukset tavasta, jolla ehdotusten toteutumista seurataan.

Työryhmän kokoonpano oli asetettaessa seuraava: puheenjohtaja Janne Peräkylä, sosiaali- ja terveysministeriö ja jäsenet ylitarkastaja Kari Haavisto, sosiaali- ja terveysministeriö ja ylitarkastaja Mari Mustakoski, sisäasiainministeriö. Sihteeri nimettiin sosiaalialan osaamiskeskuksesta. 8.9.2006 tehdyllä päätöksellä Janne Peräkylän tilalle puheenjohtajaksi tuli Kari Haavisto ja hänen tilalleen jäseneksi projektitutkija Mari Pajula Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksesta, Mari Mustakosken tilalle hallitusneuvos Jouni Laiho sisäasiainministeriöstä ja sihteeriksi Tiina Ahokas sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Työryhmää laajennettiin 7.3.2007, jolloin puheenjohtajaksi nimettiin hallitusneuvos Kari Paa-so, sosiaali- ja terveysministeriö, varapuheenjohtajaksi neuvotteleva virkamies Kari Haavisto, sosiaali- ja terveysministeriö ja jäseniksi hallitusneuvos Jouni Laiho, sisäasiainministeriö, projektitutkija Mari Pajula, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA, ylitarkastaja Sari Peltopakka, sisäasiainministeriö sekä kehittämisspäällikkö Saini Mustalampi ja erikoistutkija Tuukka Tammi, Stakes, jotka jäsenyyden lisäksi toimivat työryhmän sihteerinä. Ryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi oli nimetty ylitarkastaja Tauno Junttila maa- ja metsätalousministeriöstä, neuvotteleva virkamies Erkki Norbäck opetusministeriöstä, ylitarkastaja Markus Seppelin sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä hallitussihteeri Ismo Tuominen sosiaali- ja terveysministeriöstä. Kokousjärjestelyistä huolehti osastosihteeri Tiina Ahokas sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Ryhmä kokoontui kaikkiaan 10 kertaa ja kuuli hoitotyön asiantuntijoina A-klinikkasäätöön toimitusjohtaja Lasse Murtoa ja Sininauhaliiton toiminnanjohtaja Aarne Kiviniemeä. Lisäksi työryhmä kuuli Fintoton toimitusjohtaja Ilmari Halista, Veikkauksen viestintäjohtaja Ilkka Juvaa sekä Raha-automaattiyhdistyksen toimitusjohtaja Sinikka Mönkärettä, johtaja Matti Hokkasta ja varatoimitusjohtaja Esko Romppaista rahapeliyhteisöjen toimista sosiaalisten haittojen vähentämiseksi. Työskentelyssä huomioitiin Rahapelifoorumin vuonna 2006 tekemät linjaukset ja hyödynnettiin myös muun muassa Helsingissä 18.10.2007 järjestetyn, peliongelmaisten hoidon kehittämistä käsitelleen keskustelutilaisuuden antia. Sosiaali- ja terveysministeriö tilasi koordinaatioryhmän työn tueksi Joensuun yliopiston oikeustaloustieteen professori Kalle Määtältä selvityksen etärahapelien sääntelystä. Ryhmän jäsenet osallistuivat myös kansallisiin ja kansainvälisiin asiantuntijafoorumeihin.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa muistionsa.

Helsingissä 16. tammikuuta 2008

Kari Paaso

Kari Haavisto

Jouni Laiho

Mari Pajula

Sari Peltopakka

Saini Mustalampi

Tuukka Tammi

Sisällys

1	Ehdotukset	15
1.1	Ehdotukset arpajaislakityöryhmälle	15
1.2	Ehdotukset sosiaali- ja terveysministeriölle ehkäisyn, hoidon ja tutkimuksen kehittämiseksi.....	16
1.3	Ehdotukset rahapelihaittojen alueellisen ja paikallisen ehkäisyn ja hoidon kehittämiseksi.....	16
1.4	Ehdotusten seuranta	16
2	Rahapelaaminen ja rahapelihaitat Suomessa	17
3	Suomalainen rahapelijärjestelmä.....	19
4	Kansalliset toimijat	20
5	Ehdotusten perustelut	23

1 Ehdotukset

1.1 Ehdotukset arpajaislakityöryhmälle

1. Rahapelipolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi ja arpajaislainsäädännön perusteeksi kirjataan sosiaalisten, terveydellisten ja taloudellisten haittojen ehkäisy ja vähentäminen, rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturvan takaaminen sekä väärinkäytösten ja rikosten estäminen
 - Rahapelaamisen valtiollista ohjausrakennetta ja yhteiskunnallista sääntelyä vahvistetaan.
 - Arpajaislain 52 § täydennetään siten, että se mahdollistaa haittojen seurannan ja tutkimuksen lisäksi rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen tukemisen julkisella sektorilla.
 - Asetetaan eri ministeriöiden välinen lakisääteinen työryhmä tai muu toimielin pelipolitiikan ohjauksen, seurannan ja haittojen ehkäisemisen tueksi.
2. Arpajaislakiin kirjataan yhtenäinen 18 vuoden alaikäraja kaikille rahapeleille.
3. Rahapelien markkinointi kielletään lukuun ottamatta rahapeliluvan haltijoiden esittämää asiatietoa. Markkinointia ei saa kohdistaa alaikäisille.
4. Kaikkiin rahapeleihin otetaan käyttöön pelaajien tunnistamisjärjestelmä ikärajan valvomiseksi ja pelaamisen säätelemiseksi.
5. Otetaan viranomaiskäyttöön arviointijärjestelmä, jolla arvioidaan eri rahapelien haitallisuutta harkittaessa rahapelilupien myöntämistä, rahapelien pelisääntöjen vahvistamista, pelien toteutustapoja sekä mainonnan ja markkinoinnin asianmukaisuutta.
6. Arpajaisten toimeenpanon valvontaa tulee tehostaa.
 - Valvonnan tulee kattaa koko arpajaissektori mukaan lukien kaikki rahapelitoimintaan osalliset toimijat: rahapeliyhteisöjen asiamiehet ja hajasijoitettu pelitoiminta.
 - Valvonta tulee kohdistaa myös tv- ja mediapeleihin
 - Valvonnan organisatorinen asema tulee selvittää ja henkilöresursseja sekä välineresursseja lisätä.
 - Valvonnan tehostamiseksi tulee perustaa tavara-arpajais- ja bingolupia sekä arvauskilpailuja varten rekisteri. Rekisteri yhdistetään valmisteilla olevaan rahankeräysten valvontarekisteriin.
7. Turvataan laillisesti toimivien peliyhteisöjen toiminta suhteessa laittomaan tarjontaan.
 - Selvitetään mahdollisuudet estää laittomaan pelitoimintaan liittyvä rahaliikenne ja pelien toimeenpanoon liittyvä tietoliikenne sekä mahdollisuus säätää pelisopimuksen pätemättömyydestä laittomassa pelitoiminnassa.
 - Selvitetään valvontaviranomaisten mahdollisuudet puuttua laittomaan pelitoimintaan ja sen edistämiseen muun muassa toimenpidekieltojen ja uhkasakkojen avulla. Samalla valmistellaan säännökset nykyistä ankarammista sanktioista laittoman pelitoiminnan torjumiseksi.

1.2 Ehdotukset sosiaali- ja terveysministeriölle ehkäisyn, hoidon ja tutkimuksen kehittämiseksi

8. Rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen koordinaatio sijoitetaan Stakesiin.
9. Sosiaalialan osaamiskeskukset resursoidaan tukemaan alueellista rahapelihaittojen ehkäisyä ja hoitoa Stakesin koordinoimana.
10. Rahapeliongelmaisten tuki- ja hoitopalvelut varmistetaan kunta- ja palvelurakennemuutukseen liittyvässä lainsäädäntö- ja kehittämistyössä.
11. Rahapelikäyttäytymistä ja siihen liittyviä haittoja sekä rahapelaamisen yhteiskunnallista sääntelyä koskevaa tieteellistä tutkimusta vahvistetaan.

1.3 Ehdotukset rahapelihaittojen alueellisen ja paikallisen ehkäisyn ja hoidon kehittämiseksi

12. Rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon linjaukset sekä palveluiden järjestäminen sisällytetään alueellisiin ja paikallisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategioihin ja toimintaohjelmiin.
13. Kuluttajien, työssään pelihaittoja kohtaavien ja päättäjien tietoutta rahapelihaitoista sekä tuki- ja hoitomahdollisuuksista lisätään.

1.4 Ehdotusten seuranta

14. Tässä muistiossa esitettyjen ehdotusten toteuttamisen seuranta annetaan ehdotuksessa 1 mainitun ministeriöiden välisen lakisääteisen työryhmän tai muun toimielimen tehtäväksi.

2 Rahapelaaminen ja rahapelihaitat Suomessa

Rahapelitoiminnan on katsottu olevan erityislaatuista taloudellista toimintaa. Tällä tarkoitetaan sitä, että pelaamiseen liittyvän rahallisen voiton mahdollisuus tekee siitä kuluttajille houkuttelevaa. Houkuttelevuuden vuoksi rahapelaamiseen sisältyy yhteiskunnallisia riskejä ja mahdollisuus haitallisiin sosiaalisiin seurauksiin, kuten ongelmapelaamiseen. Näiden riskien ja haittojen ehkäisy, pelaajien oikeusturvan takaaminen sekä väärinkäytösten ja rikosten estäminen ovat perusteita rahapelaamisen sääntelylle.

Vuonna 2006 suomalaiset hävisivät Veikkauksen, RAY:n ja Fintoton peleihin yhteensä 1,4 miljardia euroa. Rahapelien liikevaihto ja tuotto ovat kasvaneet jatkuvasti viime vuosiin asti. Suomalaiset kuluttavat rahapeleihin enemmän kuin muiden EU-maiden kansalaiset. Suomessa pelataan huomattavasti enemmän raha-automaattipelejä kuin muissa EU-maissa.

Pelimahdollisuudet ovat lisääntyneet ja tarjolla olevien pelien luonne on muuttunut. Kotimaisten pelinjärjestäjien lisäksi Suomen rajojen ulkopuolelta tarjotaan internetin ja muiden etäyhteyksien avulla runsaasti erilaisia rahapelejä. Rahapelit pyritään kohdentamaan uusien kanalien kautta entistä tarkemmin eri pelaajaryhmille, minkä uskotaan osaltaan lisäävän pelaamista.

Rahapelihaittoja esiintyy sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Ongelmat vaihtelevat vakavuudeltaan satunnaisesti lykkääntyneistä laskuista aina vakaviin terveys-, talous- ja ihmissuhdeongelmiin sekä rikollisuuteen. Ongelmapelaaminen heijastuu yksilöstä lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. Ongelmallista pelaamista esiintyy vakavuudessaan eritasoisena. Suurimmalle osalle pelaajista pelaaminen ei aiheuta negatiivisia seurauksia. Ongelmallisen pelaamisen taso vaihtelee satunnaisista tai vähäisistä negatiivisista seurauksista vakaviin ongelmiin, joiden yhteydessä voidaan puhua jo peliriippuvuudesta tai äärimmillään patologisesta pelaamisesta. Kansainvälisesti on arvioitu, että ongelmapelaaminen keskittyy erityisesti nuoriin, vähemmistöihin ja alempiin tuloluokkiin.

Suomalaisten rahapelaamista ja siihen liittyviä haittoja väestötasolla selvitettiin toista kertaa keväällä 2007. Edellinen tutkimus on tehty vuonna 2003. Rahapelien pelaaminen on Suomessa varsin yleistä, mutta runsaasti pelaavien ryhmä on pieni suhteutettuna pelaajien kokonaismäärään. Miehet pelaavat huomattavasti useammin ja suurempia rahasummia kuin naiset. Väestökyselyn mukaan 87 % suomalaisista (noin 3,7 miljoonaa yli 15-vuotiaasta) on joskus elämänsä aikana pelannut rahapelejä. Viimeisen vuoden aikana pelanneita oli 73 %. Vähintään kerran viikossa pelaavia on 41 % väestöstä ja useita kertoja viikossa pelaa noin joka kymmenes.

Suosituimmat pelit ovat edelleen Lotto ja Jokeri, joiden jälkeen tulevat automaattirahapelit ja erilaiset raaputusarvat. Nettipokerin pelaaminen ja muu internetissä ulkomaille tai Ahvenanmaalle suuntautuva rahapelaaminen on edelleen verrattain vähäistä, mutta voimakkaassa kasvussa. Kotimaaisista pelinjärjestäjistä internetissä pelejä tarjoavat Fintoto ja Veikkaus, joiden bruttomyyntistä nettipelien osuus on noin 30 prosenttia ja 15 prosenttia.

Rahapelien kulutuksesta on vaikea saada luotettavaa tietoa haastattelututkimuksilla, mutta väestökyselyn perusteella on tehty joitain arvioita suomalaisten pelaamista rahamääristä. Väestökyselyn mukaan vähintään kaksi kertaa kuussa pelaavat käyttävät pelaamiseen keskimäärin 16,40 euroa viikossa (13,20 euroa vuonna 2003). Yhteensä tämä ryhmä käyttää pelaamiseen

noin 137 miljoonaa euroa kuukaudessa (1,644 miljardia vuodessa), mikä on 5,2 % heidän käytettävissä olevien tuloistaan. Vuonna 2003 vastaava osuus oli 4,1 %. Miehet pelaavat kaikesta rahasta noin neljä viidesosaa.

Rahapeliä kokonaiskulutuksen jakauma on erittäin vino: suuri osa pelaajista käyttää pelaamiseen rahaa vain vähän ja pieni osa erittäin paljon. Väestökyselyn perusteella voidaan arvioida, että 5 % pelaajista pelaa noin puolet kaikesta pelatusta rahasta.

Noin 1 % rahapelejä pelanneista arvioi itse pelaavansa ongelmallisen paljon. Väestöön suhteutettuna tämä tarkoittaa noin 38 000 suomalaista. Pelaajista noin 3 prosenttia (noin 124 000 suomalaista) katsoi, että on joskus aiemmin pelannut ongelmallisen paljon rahapelejä. Vastaa- jien oma arvio on lähellä niitä arvioita, jotka tutkimuksessa saatiin hyödyntämällä peliongel- mien väestöarvioinnissa kansainvälisesti yleisesti käytettävää kysymyssarjaa. Tästä saatujen riskipisteiden mukaan vastaajat luokittelevat joko ei-peliongelmaiseksi tai eriasteisia rahape- liongelmia kuvaaviin luokkiin.

Väestökyselyn perusteella peliongelmaisten määrä on säilynyt entisellään: vuoden 2003 kyse- lyn kriteerein väestöarvio on 1,5 % eli noin 65 000 suomalaista myös vuonna 2007. Vuoden 2007 tutkimuksen muut peliongelmiä tunnusluvut eivät ole vertailukelpoisia vuoden 2003 tutkimuksen kanssa. Väljimmällä peliongelmiä määrityksellä päästään yli viiden prosentin peliongelmiä kokeneiden väestöosuuteen (yli 200 000 henkeä), kun tiukimmalla määrityksellä arvio tämän hetkisten peliriippuvaisten määrästä on 1 % yli 15-vuotiaasta väestöstä (noin 40 000 henkeä). Peliongelmaisten osuus rahapelikulutuksesta on suhteellisen korkea: väestö- kyselyssä viimeisen vuoden aikana todennäköisiksi peliriippuvaisiksi luokitettujen (em. 1 % väestöstä) osuus kaikesta pelikulutuksesta on noin kymmenesosa.

Väestön ongelmapelaamista koskevissa mielipiteissä on tapahtunut merkittävä muutos neljäs- sä vuodessa: miltei kaksi kolmasosaa vastaajista pitää ongelmapelaamista vakavana ongelma- na Suomessa, kun vuonna 2003 sitä piti vakavana vain puolet vastaajista.

3 Suomalainen rahapelijärjestelmä

Rahapelejä koskeva perussäädös on Suomessa arpajaislaki, joka tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 2002. Lain mukaan rahapelitoimintana pidetään sellaisten arpajaisten toimeenpanoa, joista voi saada voittona rahaa. Rahapeliin toimeenpanomuotoja ovat muun muassa maksua vastaan tapahtuva, raha-automaattien ja kasinopelien pitäminen yleisön käytettävänä, pelikasinotoiminnan harjoittaminen ja raha-arpajaisten, totopelien sekä vedonlyönti- ja veikkauspelien toimeenpaneminen.

Rahapeliin toimeenpano on luvanvaraista rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturvan takaamiseksi, väärinkäytösten ja rikosten estämiseksi sekä pelaamisesta aiheutuvien sosiaalisten haittojen vähentämiseksi. Rahapelitoiminnan harjoittamista varten voidaan antaa rahapelilupa sitä varten perustetulle yhteisölle. Rahapeliyhteisö ei saa harjoittaa muuta arpajaistoimintaa kuin rahapelitoimintaa. Arpajaislain mukaiset rahapeliluvat annetaan yksinoikeuksina siten, että kutakin rahapeliryhmää varten voidaan antaa vain yksi lupa. Jaottelun tarkoituksena on varmistua siitä, etteivät eri rahapeliyhteisöt toimeenpane keskenään samankaltaisia ja kilpailuvia rahapelejä. Suomalainen rahapelijärjestelmä perustuu kolmeen rinnakkaiseen yksinoikeuteen. Suomessa on katsottu, että yksinoikeusjärjestelmä, jossa valtiovallalla on ohjaussuhde yksinoikeuden omaajaan, on tehokas tapa ehkäistä pelaamisesta aiheutuvia sosiaalisia haittoja.

Pelinjärjestäjät ovat Raha-automaattiyhdistys (raha-automaattien käytettävänä pitäminen, kasinopelien toimeenpaneminen ja pelikasinotoiminta), Veikkaus Oy (raha-arpajaiset sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelit), sekä Fintoto Oy (totopelien toimeenpaneminen). Oikeutus järjestää pelejä myönnetään rahapeliluvalla, jonka myöntää valtioneuvosto enintään viideksi vuodeksi kerrallaan, nykyiset luvat ovat voimassa 31.12.2011 saakka. Sisäasiainministeriön arpajais- ja asehallintoyksikkö vastaa rahapeliin toimeenpanon valvonnasta.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on velvollisuus seurata ja tutkia rahapelaamisesta aiheutuvia haittoja. Arpajaislain 52 §:ssä säädetään arpajaisten toimeenpanosta aiheutuvien ongelmien seurannasta ja tutkimuksesta sekä tämän toiminnan rahoituksesta. Rahapeliyhteisöt vastaavat 52 §:n mukaan ongelmien seurannasta ja tutkimuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Ahvenanmaalla on itsehallintolain nojalla säädetty oma arpajaislaki. Ahvenanmaalla erinäisten rahapeliin toimeenpanemisesta vastaa yksinoikeudella Penningautomatförening (PAF), jonka toiminnan lainmukaisuuden valvonnasta vastaa Ahvenanmaan maakunnan hallitus.

4 Kansalliset toimijat

Rahapelijärjestelmässä sekä rahapeleistä aiheutuvien haittojen ehkäisy-, hoito- ja tutkimustyössä on mukana useita toimijoita. Tässä muistiossa toimijat on jaoteltu viranomaistoimijoihin, peliyhteisöihin sekä järjestöihin ja muihin toimijoihin. Osion lopuksi eritellään palvelujärjestelmän toimijoita. Rahapelikenttä kansainvälistyy ja toiminta edellyttää tiivistyvää kansainvälistä yhteistyötä. Toimijat osallistuvat tehtäviensä mukaisesti haittojen ehkäisyyn, hoitoon, tutkimukseen ja valvontaan liittyviin kansainvälisiin yhteistyörakenteisiin.

Viranomaistoimijat

Eduskunta säättää lait ja valtioneuvosto myöntää rahapeliluvat. Arpajaistoiminnan valvonnasta vastaa sisäasiainministeriön Arpajais- ja asehallintoyksikkö. Arpajais- ja asehallintoyksikön tehtäviin kuuluu muun muassa hallinnonalaan liittyvä säädösvalmistelu, laillisuusvalvonta, arpajaistoiminnan tilastointi sekä pelisääntöjen ja sallittujen pelipanosten vahvistaminen.

Sosiaali- ja terveysministeriö konsernilaitoksineen huolehtii rahapelihaittoihin liittyvästä tutkimuksesta, seurannasta ja sekä ehkäisyn että hoidon kehittämisestä. Stakes tutkii rahapelikäyttäytymistä ja -haittoja, rahapelitoiminnan yhteiskunnallista säätelyä sekä kehittää rahapelaamiseen liittyvien haittojen ehkäisyä ja hoitojärjestelmää. Kansanterveyslaitos tutkii rahapeliriippuvuutta sekä siihen liittyviä riskitekijöitä ja hoitomenetelmiä.

Raha-automaattiyhdistyksen tuotonjaosta päättää valtioneuvosto ja sen valmistelua ja käyttöä ohjaa ja valvoo sosiaali- ja terveysministeriö.

Opetusministeriö vastaa Veikkaus Oy:n omistajaohjauksesta ja päättää Veikkaus Oy:n tuotonjaosta. Sen rooliin kuuluu myös peliongelman käsittely peruskoulun ja lukion opetussuunnitelman perusteiden edellyttämällä tavalla. Samoin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön koulutuksessa voidaan käsitellä rahapelaamista muun riippuvuusproblematiikan yhteydessä.

Totopeleistä saatavat tuotot tilitetään maa- ja metsätalousministeriölle. Ministeriö päättää kirjallisten hakemusten pohjalta avustuksista hevoskasvatuksen ja hevosurheilun edistämiseen, maksaa avustukset sekä valvoo niiden asianmukaista käyttöä.

Kunnilla on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Sosiaali- ja terveystalouden osalta yleis- ja joidenkin ryhmien osalta erityislainsäädäntö velvoittaa kunnat järjestämään palveluita asukkailleen, mutta ei sääntele yksityiskohtaisesti toiminnan laajuutta, sisältöä eikä järjestämistapaa. Peliongelmaisten hoitoa ei ole erikseen mainittu missään yleis- tai erityislaissa.

Rahapeliyhteisöt

Veikkaus Oy on valtion omistama osakeyhtiö. Veikkaus kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan. Raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotto käytetään urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen.

Raha-automaattiyhdistys on julkisoikeudellinen yhdistys, jonka toiminnan tarkoituksena on hankkia varoja kansalaisjärjestöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen pitämällä yleisön käytettävänä raha-automaatteja, toimeenpanemalla kasinopelejä ja harjoittamalla pelikasinotoimintaa. RAY:n jäsenenä voivat olla keskeisessä asemassa olevat terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävät, yleishyödylliset, oikeuskelpoiset yhteisöt ja säätiöt.

Fintoto Oy on suomalaisen raviurheilun ja hevoskasvatuksen valtakunnallisen keskusjärjestön, Suomen Hippos ry:n, kokonaan omistama tytäryhtiö. Fintoto Oy:llä on yksinoikeus totopelien järjestämiseen, myyntiin ja markkinointiin Suomessa.

Kaikilla peliyhteisöillä on oma vastuullisuusohjelmansa, joiden kautta ne pyrkivät tarjoamaan vastuullista pelitoimintaa ja monin tavoin ehkäisemään ongelmapelaamista. Peliyhtiöt ovat omaehtoisesti asettaneet ikärajoituksia peleihinsä niiltä osin, kuin laissa ei ikärajoista ole säädetty. Veikkaus ja RAY ovat yhteistyössä kehittäneet pelien haittapotentiaalia arvioivan työkalun.

Järjestöt ja muut toimijat rahapelihaittojen ehkäisyssä ja hoidossa

Järjestöt ovat olleet aktiivisia rahapeliongelman hoidon kehittämisessä jo 1990-luvun alusta. Ne toimivat sekä kansalaisvaikuttajina että ehkäisyn ja hoidon kehittäjinä. Tällä hetkellä rahapelihaittojen ehkäisyyn ja hoitoon liittyvää toimintaa on A-klinikkasäätiöllä, Sininauhaliitolla, Sosiaalipedagogiikan säätiöllä, Kirkkopalveluiden ylläpitämällä Tyynelän kuntoutuskeskuksella ja Elämä on parasta huumetta ry:llä. GA (Gamblers Anonymous) tarjoaa vertais-tukea useilla paikkakunnilla. Myös Takuu-Säätiön velallisille ja heidän läheisilleen suunnatuissa palveluissa huomioidaan rahapeliongelmat.

Rahapelitutkimusta on hiljattain käynnistetty sekä yliopistoissa että muissa tutkimuslaitoksissa. Alkoholitutkimussäätiö myönsi vuonna 2007 erillismäärärahoista apurahoja rahapelitutkimukseen ja peliongelman hoidon kehittämiseen lähes 200 000 euroa. Helsingin yliopistolla kokoontuu kuukausittain rahapelitutkijoiden yhteistyöverkosto, jonka tarkoituksena on tuoda yhteen eri tieteenalojen, pelihaittojen ja pelitarjonnan asiantuntijoita sekä kartoittaa ja kehittää rahapelaamisen tutkimusta.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus toimivat molemmat valtakunnallisesti rahapelihaittojen ehkäisyn kehittämisessä.

Palvelujärjestelmä

Rahapeliongelmia kokevien kynnys hakea palveluja on korkea ja sisääntuloväylä avun piiriin tapahtuu usein anonyymisti puhelinalpalvelun kautta. Aiemmin hanke pohjalla toimineen peliongelmaisten ja heidän läheistensä auttavan puhelimen Peluurin toiminta on vakinaistettu ja toiminta on laajentunut muun muassa verkossa toteutettaviin tukipalveluihin. Peluuria ylläpitävät A-klinikkasäätiö ja Sininauhaliitto ja sen toiminnan rahoittavat rahapeliyhteisöt.

Peliongelman vuoksi on hakeuduttu hoitoon A-klinikoille, mielenterveystoimistoihin, kriisikeskuksiin, sosiaalitoimistoihin, terveyskeskuksiin, seurakuntien diakoniatyöntekijöille, psykiatrian poliklinikoille, laitoshoitoon ja vertaisryhmiin. Pääsääntöisesti avohoito julkisella sektorilla on tapahtunut A-klinikoilla. Taloudellisiin ongelmiin ja velkoihin liittyviin ongel-

miin on haettu apua kuntien talous- ja velkaneuvonnasta ja Takuu-Säätiöstä. Pääkaupunkiseudulla avohoitoa on kehittänyt A-klinikkasäätiön Rapeli-yhteisö. Erityisesti maahanmuuttajille suunnattua avohoitoa kehittää Sosiaalipedagogiikan säätiö Helsingin ja Vaasan seuduilla. Laitoskuntoutusta järjestetään Kouvolan ja Tyynelän kuntoutuskeskuksissa, jotka ovat päihdehuollon yksiköitä.

5 Ehdotusten perustelut

1. Rahapelipolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi ja arpajaislainsäädännön perusteeksi kirjaetaan sosiaalisten, terveydellisten ja taloudellisten haittojen ehkäisy ja vähentäminen, rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturvan takaaminen sekä väärinkäytösten ja rikosten estäminen.

- *Rahapelaamisen valtiollista ohjausrakennetta ja yhteiskunnallista sääntelyä vahvistetaan.*
- *Arpajaislain 52 § täydennetään siten, että se mahdollistaa haittojen seurannan ja tutkimuksen lisäksi rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen tukemisen julkisella sektorilla.*
- *Asetetaan eri ministeriöiden välinen lakisääteinen työryhmä tai muu toimielin pelipolitiikan ohjauksen, seurannan ja haittojen ehkäisemisen tueksi.*

Suomi on Euroopan kärkimaita laillisen rahapelitarjonnan osalta. Rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen osalta Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaan on kirjattu rahapelaamiseen liittyvien sosiaalisten ongelmien rajoittaminen, rikollisuuden torjuminen sekä yksinoikeusjärjestelmän säilyttäminen. Lisäksi hallitusohjelmassa pyritään takaamaan viranomaisille riittävät voimavarat laittomaan pelitarjontaan puuttumiseksi.

Euroopan Yhteisöjen tuomioistuimen ja Efta-tuomioistuimen ennakkoratkaisujen mukaan yksinoikeusjärjestelmien kohdalla sosiaalisten haittojen ehkäisy, rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturvan takaaminen sekä väärinkäytösten ja rikosten estäminen nousee keskeiseen asemaan järjestelmän perusteena. Taloudelliset tai tuottojen kohdentumiseen liittyvät perustelut eivät ole yksinoikeusjärjestelmän hyväksyttäviä oikeuttamisperusteita. Vaikka rahapeliyhteisöillä on Suomessa kattavat ja kehittyvät pelitoiminnan vastuullisuutta edistävät ohjelman- sa, niiden ohjausta on tarpeen vahvistaa haittojen ehkäisyn näkökulmasta.

Pelipolitiikan ohjaus, seuranta ja haittojen ehkäiseminen vaatii ministeriöiden välisen lakisääteisen koordinaatioryhmän tai muun toimielimen, jonka tehtävänä on seurata rahapelikentän kehitystä, raportoida siitä ja tehdä kehittämis ehdotuksia. Ryhmä seuraa myös tässä muistiossa esitettyjen ehdotusten toteuttamista.

Rahapelihaittojen ehkäisy ja vähentäminen on ollut maassamme sekä peliyhteisöjen että lähinnä kolmannen sektorin toimijoiden vastuulla eikä sitä ole koordinoanut mikään taho. Tehtäväkenttä edellyttää lakisääteistä, jatkuvaa resursointia myös julkisen sektorin toimintaan. Arpajaislain muutoksen yhteydessä on nykyinen § 52 kirjattava siten, että se mahdollistaa haittojen seurannan ja tutkimuksen lisäksi haittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen tukemisen julkisella sektorilla.

Rahapelihaittoja sivuavia, eri toimialueita ohjaavia hyvinvointia, terveyttä ja sisäistä turvallisuutta edistäviä valtakunnallisia strategioita ja toimintaohjelmia on lukuisia. Niitä laadittaessa on tärkeää huolehtia siitä, että rahapelipolitiikan rahapelihaittojen ehkäisyä tukevat linjaukset tulevat näkyviin myös näissä asiakirjoissa. Tämän varmistaminen olisi yksi ehdotetun lakisääteisen työryhmän tai muun toimielimen luonteva tehtävä.

2. Arpajaislakiin kirjataan yhtenäinen 18 vuoden alaikäraja kaikille rahapeleille.

Suomen lainsäädännössä on asetettu raha-automaattien pelaamiselle 15 vuoden ikäraja. Tätä nuoremmat saavat pelata samaan perheen täysi-ikäisen jäsenen läsnä ollessa ja suostumuksella. Kasinopelit ravintoloissa ja pääsy pelikasinolle on kielletty alle 18-vuotiailta. Muiden rahapelien pelaamisesta ei ole lailla säädetty, mutta peliyhteisöt ovat asettaneet pelaamiselle omia ikärajojaan.

Arpajaislain 56 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua, ennen 1 päivänä kesäkuuta 1970 hankitut peliautomaatit ja pelilaitteet muistuttavat toimintaperiaatteiltaan sekä ulkonäöltään raha-automaatteja, vaikka niitä pelaamalla voi saa voittona tavaraa tai muun rahanarvoisen etuuden taikka niihin vaihdettavissa olevia pelimerkkejä. Ikärajan tulisi koskea myös tällaisia automaatteja, joita alaikäiset ovat tähän saakka voineet pelata ilman rajoituksia.

Pelaamisen aloitusiän lykkäämisellä on merkitystä ongelmapelaamisen ehkäisyssä. Rahapelaamisen aloittaminen nuorena on myöhemmän ongelmapelaamisen riskitekijä samoin kuin se, että vanhemmilla on ongelmia pelaamisensa hallinnassa. Rahapelien pelaamista ei näistä syistä tule sallia myöskään samaan perheeseen kuuluvan täysi-ikäisen luvalla ja läsnä ollessa.

Suomalainen järjestelmä on kasinopelejä lukuun ottamatta poikkeuksellinen kansainvälisessä vertailussa, ikärajat ovat Suomessa Euroopan alhaisimmat. Nykytilanne ei tue tavoitteita sosiaalisten, terveydellisten ja taloudellisten haittojen ehkäisyksi ja vähentämiseksi.

Suomi on poikkeuksellinen maa Euroopassa myös rahapelautomaattien laajan hajasijoittelun osalta, muissa maissa rahapelautomaatit sijaitsevat anniskelupaikoissa tai pelisaleissa. Suomessa nuoret pelaavat eniten juuri kaappoihin, kioskeihin ja huoltoasemille sijoitettuja automaatteja. Ehdotuksessa 4 esitetty pelaajien sähköinen tunnistamisjärjestelmä mahdollistaa ikärajojen valvonnan tehostamisen.

3. Rahapelien markkinointi kielletään lukuun ottamatta rahapeliluvan haltijoiden esittämää asiatietoa. Markkinointia ei saa kohdistaa alaikäisille.

Arpajaislakiin ei sisälly säännöksiä rahapelien markkinoinnista lukuun ottamatta luvattomiin arpajaisiin liittyvää kieltosäännöstä arpajaislain 62 §:n 2 momentin 1 kohdassa. Rahapeliyhteisöt ovat laatineet omia eettisiä ohjeistojaan mainontaan ja markkinointiin liittyen. Suomalaiset peliyhteisöt käyttävät huomattavia summia rahaa markkinointiin ja mainontaan. Osassa toimintaa on tullut esille sisältöjä, jotka vetoavat erityisesti lapsiin ja nuoriin. Myös korkein hallinto-oikeus on 8.5.2007 antamassaan ennakkoratkaisussa (KHO:2007:28) katsonut, että Veikkaus Oy:n markkinointi- ja tuotekehittelytoiminnan yhteensopivuus EY:n tuomioistuinten Gambelli-tuomiossaan (C-243/01) asettamien vaatimusten kanssa ei ole ongelmaton.

Pelihaittojen ehkäisyn kannalta markkinoinnin keskeisiä elementtejä ovat mielikuvamainonnan kieltäminen ja kuluttajan oikeus tietää pelaamisen todellinen voittotodennäköisyys. Pelinjärjestäjät tulisi myös pelivoittojen markkinoinnin yhteydessä velvoittaa tiedottamaan kuluttajia pelattavan pelin todellisista voittotodennäköisyyksistä ja palautusprosentista. Tämän informaation tulisi olla selkeästi ja ymmärrettävästi esitettynä kuluttajan luettavissa myös pelien yhteydessä. Pelien markkinointia ja mainontaa ei saa kohdistaa alaikäisiin.

Selkeyden ja velvoittavuuden toteutumisessa mainonnan yleisen sallimisen sijasta tehokkaampi tapa olisi malli, jossa luettelaisiin toisaalta rahapeliä markkinoinnissa sallitut ja toisaalta pakolliset elementit. Rahapeliä markkinoinnissa sallittua olisi pelituotteita koskevan asiantiedon jakaminen eli missä, milloin, miten ja millä hinnalla pelaaminen on mahdollista. Jos markkinoinnissa viitattaisiin voittojen suuruuteen, samalla tulisi aina mainita soveltuvien osin kyseisen voiton todennäköisyys tai pelin palautusprosentti.

4. Kaikkiin rahapeleihin otetaan käyttöön pelaajien tunnistamisjärjestelmä ikärajan valvomiseksi ja pelaamisen säätelemiseksi.

Nuorten kokemusten sekä ostokokeiden ja ostotilanteiden havainnointien perusteella ikärajoja valvotaan erittäin puutteellisesti. Ikärajojen valvonta on nykyjärjestelmässä vaikeaa eikä siihen ole myöskään riittävästi resursseja. Peliä sijaintipaikkojen henkilöstön suorittamaan tehokkaaseen ikärajavaalvontaan ei hajasijoitusjärjestelmässä tule tulevaisuudessakaan olemaan riittävästi resursseja.

Peleihin integroitu pelaajan sähköinen tunnistautuminen tukee ikärajavaalvontaa ja samalla se mahdollistaisi pelaajalle pelaamisen hallintaa tukevan pelaamisen seurannan ja itsesäätelyn kaikkien pelityyppien osalta. Pelaamisen itsesäätelyn tulee olla mahdollista pelimuodosta ja yhteisöstä riippumatta.

5. Otetaan viranomaiskäyttöön arviointijärjestelmä, jolla arvioidaan eri rahapeliä haitallisuutta harkittaessa rahapelilupien myöntämistä, rahapeliä pelisääntöjen vahvistamista, peliä toteutustapoja sekä mainonnan ja markkinoinnin asianmukaisuutta.

Rahapelit eroavat toisistaan sen suhteen, kuinka ne altistavat ongelmien tai riippuvuuden synnylle. Tärkeitä haittoihin liittyviä tuotepiirteitä ovat muun muassa (a) peliä tahti ja intensiteetti; mitä tiheämpi on peliä osallistumisen (erityisesti panoksen asettamismahdollisuuden) rytmi, sitä suurempi on riski peliongelmiin, (b) peliä palkitsevuus; mitä korkeampi voiton saamisen todennäköisyys (palautusprosentti), sitä vahvempi on houkutus yrittää voittaa hävitty raha takaisin, (c) voiton välittömyys; kun voitto on välittömästi käytettävissä uuteen panostukseen, tämä voi ruokkia pakonomaista pelaamista ja (d) taidon ja osallistumisen merkitys; todellinen tai kuvitteellinen voitonmahdollisuuden paraneminen tiedon ja/tai vuorovaikutteisen osallistumisen muodossa lisää riippuvuusriskiä kontrollin tunteen voimistuessa ja (e) peliä jakelu ja saatavuus; kuinka helposti pääsee pelaamaan ajan, paikan ja maksamisen kannalta.

Siitä, miten nämä ja muut tekijät vaikuttavat eri rahapeliä haittapotentiaaliin yhdessä ja erikseen, on toistaiseksi melko vähän tietoa. Uusien pelituotteiden lisäksi myös jo markkinoilla olevia rahapeliä haittapotentiaalia on syytä arvioida. Saman peliä haittapotentiaali voi vaihdella muun muassa jakelutavan, peliympäristön ja peliä tehtyjen muutosten myötä, ja siksi pelituotteita tulee arvioida aina uudelleen pelissä ja sen jakelutavassa tapahtuneiden muutosten jälkeen.

Lupa- ja valvontaviranomaisten tulee tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon ja riippumattomien tutkimuslaitosten kanssa. Evaluointi ja yhteistyö tulee ulottaa lupaehtojen lisäksi pelisääntöasioiden käsittelyyn sekä rahapeliluvan haltijoiden tuotekehittelyn seurantaan.

Väärinkäytösten ja sosiaalisten haittojen ehkäisyn näkökulmasta kysyntää tulisi suunnata tehokkaasti valvottuihin ja ominaisuuksiltaan vähemmän ongelmapelaamisriskejä sisältäviin rahapeleihin. Teknologian kehittyminen on omiaan lisäämään rahapelaamisen ongelmapelaamis- ja riippuvuusriskejä ja nämä riskit on huomioitava sosiaalisten haittojen ehkäisyä kehitettäessä. Tästä syystä arviointijärjestelmää tulee voida hyödyntää myös ennakoivasti sekä valvontaan että haittojen ehkäisyyn liittyvässä toiminnassa.

Valvontaviranomaisten sekä sosiaali- ja terveystieteiden on yhteistyössä mahdollista rajoittaa tutkitusti haitallisten rahapeliin saatavuutta arviointijärjestelmän avulla siten, että erityisen haitalliset pelit on mahdollista kieltää kokonaan ja vähemmän haitalliset sallia tietyin ehdoin.

6. Arpajaisten toimeenpanon valvontaa tulee tehostaa.

- Valvonnan tulee kattaa koko arpajaissektori mukaan lukien kaikki rahapelitoimintaan osalliset toimijat: rahapeliyhteisöjen asiamiehet ja hajasijoitettu pelitoiminta.

Tähän saakka on ollut epäselvää, kuuluvatko sisäasiainministeriön arpajaislain 42 §:n nojalla harjoittaman arpajaisten toimeenpanon valvonnan piiriin rahapeliyhteisöjen asiamiehet sekä hajasijoitettu pelitoiminta. Arpajaisten valvontaa koskevia säännöksiä tulee täsmentää tältä osin siten, että valvontaviranomainen voi antaa esimerkiksi sitovia määräyksiä asiamiestoiminnasta rahapeliyhteisöille ja asiamiehille.

Rahapelitoiminnan valvonnan tehostamiseksi tietotekninen valvonta tulee toteuttaa koskien kaikkia rahapeliyhteisöjä. Tietotekninen valvonta tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että sen avulla saadaan rahapeliin toimeenpanosta tarpeelliset tiedot laillisuusvalvonnan ohella myös rahapelihaittojen seurantaan ja ehkäisyä varten. Tietoteknisen valvonnan avulla on mahdollista valvoa myös asiamiehiä ja hajasijoitettua pelitoimintaa.

- Valvonta tulee kohdistaa myös tv- ja mediapeleihin.

Arpajaislain 2 §:n mukaan arpajaisilla tarkoitetaan toimintaa, johon osallistutaan vastiketta vastaan ja jossa osallistuja voi saada kokonaan tai osittain sattumaan perustuvan rahanarvoisen voiton. Tv- ja mediapelit ovat viime aikoina muodostuneet useissa maissa haasteeksi arpajais-toimintaa valvoville viranomaisille. Sen selvittäminen, perustuvatko pelit taitoon vai ainakin osittain sattumaan, on usein vaikeaa.

Tv- ja mediapelit ovat tällä hetkellä arpajaislaissa tarkoitettujen valvonnan piirissä, jos ne täyttävät arpajaislain 2 §:n mukaisen arpajaisten määritelmän. Valvontaa ei kuitenkaan ole resursien vähäisyydestä johtuen voitu tehokkaasti toteuttaa tv- ja mediapeliin osalta. Koska tv- ja mediapeliin tarjonta kasvaa koko ajan, myös arpajaislaissa tarkoitettua valvontaa tulee kohdistaa tällaisiin peleihin. Arpajaislakihankkeen yhteydessä tulee selvittää valvontaviranomaisen mahdollisuudet tehokkaasti valvoa ja puuttua tv- ja mediapeliin muodossa järjestettyihin arpajaislaissa tarkoitettuihin arpajaisiin.

Pelihaittojen vähentämiseksi tulee myös kuluttajansuojaviranomaisten mahdollisuuksia arpajaislain soveltamisalan ulkopuolelle jäävien tv- ja mediapelien toimeenpanon asianmukaisuuden valvomiseksi tehostaa.

- *Valvonnan organisatorinen asema tulee selvittää ja henkilöresursseja sekä välineresursseja lisätä.*

Arpajaisten toimeenpanon valtakunnallinen valvonta on organisoitu sisäasiainministeriön poliisiosaston hallintoyksikköön kuuluvan arpajais- ja asehallintoyksikön tehtäväksi. Valvonnan resurssit ovat riittämättömät. Eduskunnan hallintovaliokunta on 26.10.2001 hyväksyessään arpajaislain edellyttänyt ponnessaan valvonnan organisaation selkeyttämistä ja resurssien lisäämistä. Lisäksi Rahapelifoorumi on linjauksissaan 10.3.2006 esittänyt resurssien lisäämistä.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman mukaan hallitus ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin sen takaamiseksi, että viranomaisilla on riittävät voimavarat laittomaan pelitarjontaan puuttumiseksi. Arpajaisten valvonnan resurssien lisääminen tulee huomioida arpajaislakihankkeen yhteydessä.

Resursseja tarvitaan myös poliisien koulutukseen, jotta arpajaistoimintaan liittyvät rikokset voidaan tunnistaa ja tutkia tehokkaasti.

- *Valvonnan tehostamiseksi tulee perustaa tavara-arpajais- ja bingo- ja arvauskilpailuja varten rekisteri. Rekisteri yhdistetään valmisteilla olevaan rahankeräysten valvontarekisteriin.*

Rahapelien ohella pääsääntöisesti viranomaisen antamalla luvalla voidaan toimeenpanna myös tavara-arpajaisia ja bingo- ja arvauskilpailuja sekä pitää maksua vastaan yleisön käytettävänä tavara-voittoautomaatteja. Ilmoituksenvaraisesti voidaan toimeenpanna arvauskilpailuja. Lääninhallitukset myöntävät luvat usean kihlakunnan tai yhden taikka useamman läänin alueella toimeenpantaviin tavara-arpajaisiin ja kihlakunnan poliisilaitokset kihlakunnan alueella toimeenpantaviin tavara-arpajaisiin.

Poliisihallinnossa ollaan siirtymässä sähköiseen asiointiin. Tämä mahdollistaa tietojen käsittelyn muun muassa valvonnallisissa tarkoituksissa sekä tilastoinnissa. Rahankeräysten valvontarekisterin suunnittelu on jo käynnissä. Kyseinen rekisteri tulee vastaamaan osaltaan myös OECD:n yhteydessä toimivan rahanpesun vastaisen kansainvälisen toimintaryhmän (FATF, Financial Action Force on Money Laundering) Suomea koskevan arviointiraportin sisältämien epäkohtien korjaamisesta. FATF katsoo, että viranomaisvalvontaa sekä tietojen vaihtamista yleishyödyllisten yhteisöjen varainhankintaa koskien tulee tehostaa Suomessa. Yleishyödyllisten yhteisöjen varainhankintaan kuuluvat rahankeräysten ohella olennaisena osana tavara-arpajaiset, bingo- ja arvauskilpailut, joiden valvonnan tehostamiseksi tulee perustaa rahankeräysrekisteriin yhdistettävä rekisteri tavara-arpajais- ja bingo- ja arvauskilpailuja varten.

7. Turvataan laillisesti toimivien peliyhteisöjen toiminta suhteessa laittomaan tarjontaan.

- *Selvitetään mahdollisuudet estää laittomaan pelitoimintaan liittyvä rahaliikenne ja pelien toimeenpanoon liittyvä tietoliikenne sekä mahdollisuus säätää pelisopimuksen pätemättömyydestä laittomassa pelitoiminnassa.*

Kun rahapelaamista rajoitetaan pelihaittojen ehkäisemiseksi, syntyy ristiriitatilanne, jossa lain mukaisesti toimivat suomalaiset peliyhteisöt joutuvat kilpailemaan asiakkaita sellaisten ulkomaalaisten pelintarjoajien kanssa, jotka eivät noudata lakia.

Eri maissa on jo kokeiltu esimerkiksi ulkomaille pelaamiseen käytettävien tietoliikenneyhteysien ja maksujenvälityksen estämistä. Esimerkiksi Norjassa, Ranskassa ja Saksassa on parhailaan käsiteltävänä lakiehdotukset, joiden nojalla olisi mahdollista estää laittomaan pelitoimintaan liittyvä rahaliikenne. Näiden toimien ohella arpajaislakihankkeen yhteydessä tulisi selvittää, voidaanko säätää lain vastaisessa pelitoiminnassa maksetut pelipanokset sillä tavoin pätemättömiksi suorituksiksi, että ne voitaisiin hävinneen pelaajan toimesta periä takaisin joko lain vastaisen pelin järjestäjältä, lain vastaisesta pelitoiminnasta tietoiselta luottokortti- tai rahalaitokselta tai kyseiseen peliin osallistuneelta ja siinä voittaneelta pelaajalta.

- *Selvitetään valvontaviranomaisten mahdollisuudet puuttua laittomaan pelitoimintaan ja sen edistämiseen muun muassa toimenpidekieltojen ja uhkasakkojen avulla. Samalla valmistellaan säännökset nykyistä ankarammista sanktioista laittoman pelitoiminnan torjumiseksi.*

Etäpeleinä tarjottavat laittomat pelit luokituvat usein luonteensa ja jakelukanavansa vuoksi niin sanottuihin korkean riskin pelimuotoihin ja aiheuttavat tämän vuoksi sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä haittoja. Tällaisten rahapelien tarjoajat tavoittelevat pääsääntöisesti suurta taloudellista hyötyä. Rahapelien toimeenpaneminen ilman arpajaislaissa tarkoitettua lupaa sekä luvattomien rahapelien edistäminen julkaisemalla tai levittämällä mainosaineistoa tai muulla vastaavalla tavalla on jo tällä hetkellä rikoslain 17 luvun 16 a §:n nojalla rangaistavaa. Seuraamukseksi säädettyä sakkoa tai enintään 6 kuukauden vankeutta ei kuitenkaan ole pidettävä riittävästi ennalta ehkäisevänä. Tämän kaltaiset arpajaisrikokset muistuttavat tekemuotojensa osalta talousrikoksia. Laittomasta rahapelitoiminnasta aiheutuvien sosiaalisten ja taloudellisten haittojen vähentämiseksi ja yleisen lainkuuliaisuuden turvaamiseksi näiden tekojen enimmäisrangaistus on nostettava vastaamaan talousrikosten perustekomuotojen yleisiä enimmäisrangaistuksia. Vastaava asteikkotarkistus tehtiin rahankeräysrikosten osalta 1.7.2006 voimaan tulleella rahankeräyslailla (255/2006).

Monissa maissa valvovilla viranomaisilla on mahdollisuus kieltää luvaton toiminta ja asettaa kiellon tehosteeksi uhkasakkoja. Arpajaislakihankkeen yhteydessä on nämä kysymykset selvitettävä myös Suomen osalta.

8. Rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen koordinaatio sijoitetaan Stakesiin.

Rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen kenttä on hajanainen ja vasta muotoutumassa. 2007 haittojen ehkäisyn ja hoitojärjestelmän kehittäminen annettiin Stakesin tehtäväksi. Toimintaa on käynnistetty myös Kansanterveyslaitoksella. Alueellisesti sosiaalialan osaamiskeskukset ovat aktivoitumassa, samoin kunnat. Järjestöillä on käynnissä useita hankkeita.

Rahapelihaittojen ehkäisy on tyypillistä eri hallintosektorit ylittävää toimintaa. On tärkeää, että haittojen ehkäisyä toteutetaan laajassa yhteistyössä, joka kattaa toimijakentän perinteistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa laajemmin. Tämä on syytä huomioida myös kokonaisuutta koordinoitaessa ja varmistaa yhteistyö sosiaali-, terveys-, koulu- ja nuorisotoimen, talous- ja velkaneuvonnan sekä poliisin/ valvontaviranomaisten ja peliyhteisöjen ja pelejä tarjoavien elinkeinonharjoittajien kesken.

Yhteistyön vahvistamiseksi ja tarpeettomien päällekkäisyyksien välttämiseksi on tärkeää koota toiminta valtakunnan tasolla koordinoituksi kokonaisuudeksi. Tehtävä sopii Stakesille, jolla on vastaavantyyppinen tehtävä kuntien päihdetyön kehittämisen osalta.

9. Sosiaalialan osaamiskeskukset resursoidaan tukemaan alueellista rahapelihaittojen ehkäisyä ja hoitoa Stakesin koordinoimana.

Sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävänä on turvata alueellaan sosiaalialalla tarvittavan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen, peruspalvelujen kehittyminen sekä erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen kehittyminen ja välittyminen sekä sosiaalialan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolinen yhteys. Lisäksi osaamiskeskusten tehtävänä on turvata valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen kehittyminen ja välittyminen.

Sosiaalialan osaamiskeskuksia tulee resursoida edellä mainittuihin tehtäviin myös rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kehittämisen osalta. Tehtäväkenttä edellyttää moniammatillista työskentelyä sosiaalialan toimintasektoria laajemmin. Toiminta on osa Stakesin koordinoitavaksi ehdotettua valtakunnallista rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon kokonaisuutta.

10. Rahapeliongelmaisten tuki- ja hoitopalvelut varmistetaan kunta- ja palvelurakennemuutukseen liittyvässä lainsäädäntö- ja kehittämistyössä.

Suomessa ei ole peliongelmiin hoitoon kehitettyä hoitojärjestelmää. Palveluja tulee periaatteessa järjestää tarpeen mukaan. Rahapeliongelmiin ehkäisyyn ja hoitoon liittyvästä palvelujärjestelmästä, sen laajuudesta, sisällöstä tai järjestämistavasta ei nykyisin säädetä laissa. Kunnat voivat järjestää palvelut omana toimintanaan, osana kuntayhtymää, ostaa palvelut muilta kunnilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Peliongelmaisilla ei kuitenkaan ole mitään erityistä lainsäädäntöön perustuvaa oikeutta hoitoon pääsulle ja sen julkiselle rahoitukselle. Rahapeliongelmaisten hoitoa ei ole mainittu lainsäädännössä lainkaan ja se jätetään helposti

resursoimatta. Uusittaessa kuntia koskevaa yleislainsäädäntöä tulee rahapeliongelmaisten hoidon järjestäminen sisällyttää uuden lainsäädännön perusteluihin.

Tällä hetkellä kansalaiset ovat eriarvoisessa asemassa palvelujen saatavuuden osalta. Palvelut vaihtelevat riippuen asuinpaikkakunnasta, palvelujen tarjoajasta ja työntekijöiden osaamisesta. Hoitoa on tähän saakka tarjottu lähinnä järjestöjen tuottamissa päihdepalveluissa. Toimijakenttää tulee järjestelmällisesti laajentaa kattamaan peruspalvelut, kunnallinen talous- ja velkaneuvonta sekä päihdepalvelujen ohella mielenterveyspalvelut ja varmistaa näiden välinen yhteistyö.

Kunta- ja palvelurakenneuudistuksen yhteydessä määritellään myös rahapeliongelmaisten palvelut lähipalvelujen, yhteistoiminta-alueiden tarjoamien palvelujen sekä laajempaa väestöpohjaa edellyttävien ja valtakunnallisten, rahapeliongelmaisille kohdennettujen erityispalvelujen osalta. Samassa yhteydessä käynnistetään uudessa palvelurakenteessa toteutettava rahapeliongelmaisten hoidon kehittämiskokeilu.

Rahapeliongelmaisten osalta on syytä selkiyttää erilaisten sosiaalietuuksien saanti sekä varmistaa toimiva yhteistyörakenne talous- ja velkaneuvonnan ja sosiaali- ja terveystalouden kesken. Peliriippuvuuden diagnosointia on edistettävä ja diagnoosin hyväksyttävyyttä esimerkiksi hoitoon pääsyn turvaamisen kannalta on kehitettävä. On tullut esille muun muassa, että lääkärit eivät juuri käytä pelihimodiagnoosia (ICD-10 F 63.0) päädiagnoosina epäselvien käytäntöjen vuoksi.

11. Rahapelikäyttäytymistä ja siihen liittyviä haittoja sekä rahapelaamisen yhteiskunnallista sääntelyä koskevaa tieteellistä tutkimusta vahvistetaan.

Rahapelaamiseen liittyvien haittojen tehokas ehkäisy ja hoito edellyttävät tutkimuksellista tietopohjaa. Jotta rahapelaamisesta ja siihen liittyvistä haitoista saadaan monipuolinen kuva sekä yksilötasolla että yhteiskunnallisena kysymyksenä, tutkimusta on kehitettävä monitieteisesti ja niin, että se kattaa laaja-alaisesti niin rahapelaamisen perustutkimuksen kuin rahapelihaittojen seurannan ja yhteiskuntataloudellisen sekä peliongelmiin hoito- ja ehkäisytoimintaa kehittävän tutkimuksen.

Tutkimuksen jatkuvuus ja tiedon kumuloituminen taataan vakiinnuttamalla rahapelitutkimus osaksi sosiaali- ja terveysministeriön alaisten Stakesin ja Kansanterveyslaitoksen tutkimustoimintaa. Näiden lisäksi käynnistetään erillisin tutkimusmäärärahoihin yliopistollista ja muuta sektoritutkimuslaitosten ulkopuolista tieteellistä tutkimusta.

12. Rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon linjaukset sekä palveluiden järjestäminen sisällytetään alueellisiin ja paikallisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategioihin ja toimintaohjelmiin.

Alueellista ja paikallista toimintaa johdetaan, määritetään, vastuutetaan ja resursoidaan erilaisten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja seurantaan tukevien strategioiden ja toimintaohjelmien avulla. Näitä ovat hyvinvointiohjelmat, päihde- ja mielenterveysstrategiat ja esimerkiksi lapsi- ja nuorisopoliittiset tai vanhustyön ohjelmat tai alueelliset turvallisuusstrategiat. Toimintaoh-

jelmiin tulee kirjata myös rahapelihaittojen ehkäisy sekä tuki- ja hoitopalvelut yhteisesti sovitun linjauksen mukaisesti.

Toistaiseksi rahapelihaittojen ehkäisyä ja hoitoa ei pääsääntöisesti ole alueellisesti tai paikallisesti huomioitu toiminnan suunnittelussa. Sosiaali- ja terveysministeriön teettämässä tutkimuksessa lähes puolet vastanneista kunnista ilmoitti, ettei kunnassa kiinnitetä erityistä huomiota rahapeliongelmiin ehkäisyyn ja hoitoon. Kolmasosa kunnista vastasi, että asiasta on keskusteltu, mutta päätöksiä ei ole tehty. Yhdeksän prosenttia kunnista ilmoitti, että rahapeliongelmiin ehkäisy ja hoito on kirjattu osaksi kunnan muuta hyvinvointiohjelmaa.

Alueellisen ja paikallisen rahapelihaittojen ehkäisyn tulee perustua valtakunnallisesti määritettyyn rahapelipolitiikkaan.

13. Kuluttajien, työssään pelihaittoja kohtaavien ja päättäjien tietoutta rahapelihaitoista sekä tuki- ja hoitomahdollisuuksista lisätään.

Peliongelmaisten palveluihin liittyvän osaamisen kehittämisen tarve on ilmeinen kaikilla toimijasektoreilla. Esimerkiksi STM:n teettämässä kuntatutkimuksessa (2006) ilmeni, pelihaittaosaamisen hankinta oli 80 prosentissa vastanneita kuntia työntekijöiden omaehtoisen tiedonhankinnan varassa. Enemmistö kunnista toi esille lyhytkestoisen koulutuksen ja kirjallisen tiedon tarpeen rahapelihaitoista.

Peliongelma on tunnistettava ja hoidettava mahdollisimman varhain. Kaikilta tasoilta ja ammattiryhmiltä puuttuu tietoa ja osaamista rahapeliongelmiin liittyen. Sekä kuluttajien että työssään pelihaittakysymyksiä kohtaavien tietoutta pelaamiseen liittyvistä riskeistä ja haitoista sekä tuki- ja hoitopalveluista tulee lisätä. Erityisesti tulee kouluttaa kuntien peruspalveluita, mutta vahvistaa myös erityispalvelujen valmiuksia hoitaa peliongelmaisia ja heidän läheisiään sekä antaa tarvittaessa konsultaatioapua peruspalveluille.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen ohella tietoa ja koulutusta tulee kohdentaa nuorisotoimeen, opetustoimeen, valvontaviranomaisille ja peliasiamiehille. Keskeisten alojen perus- ja täydennyskoulutukseen tulee saada pelihaittoja koskevia sisältöjä ja opetushenkilöstöä on koulutettava käsittelemään aihetta. Myös päättäjien tietotaso rahapelihaitoista tulee lisätä. Heillä tulee strategioita laatiessa, palveluja tilatessa ja palvelujen rahoituspäätöksiä tehdessä olla riittävästi tietoa rahapelikysymyksistä päätöstensä perusteiksi.

Koulutus ja tietohuolto edellyttää resursointia. Koulutuksesta vastaavat koulutusorganisaatiot, tietosisältöjen tuottamisesta sosiaali- ja terveysministeriö (Stakes, KTL, TTL), sisäasiainministeriö ja järjestöt.

14. Tässä muistiossa esitettyjen ehdotusten toteuttamisen seuranta annetaan ehdotuksessa 1 mainitun ministeriöiden välisen lakisäätöisen työryhmän tai muun toimielimen tehtäväksi.